

SMZ
BARAZA LA MITIHANI LA ZANZIBAR
MTIHANI WA KUINGIA KIDATO CHA TATU

021

KISWAHILI

Muda: 2:30

MAJIBU

ALHAMISI 05 DISEMBA, 2019

Maelekezo

1. Karatasi hii in sehemu A, B, C, D na E zenye jumla ya maswali **kumi (10)** .
2. Jibu maswali **yote** .
3. Majibu **yote** yaandikwe kwenye nafasi ulizopewa.
4. Majibu yote yaandikwe kwa kaalamu yenye wino wa bluu au mweusi.
5. Vifaa **vyote** vya mawasiliano visivyoruhusiwa **havitakiwi** katika chumba cha mtihani.
6. Andika **Namba yako ya Mtihani** katika kila ukurasa sehemu ya juu upande wa kulia.

maktaba.tetea.org

SEHEMU A: (Alama 20)

UFAHAMU

Jibu maswali YOTE katika sehemu hii

1. Soma kwa makini habari ifuatayo kisha jibu maswali yanayofuata.

Utaifa ni mshikamano wa hisia zinazowaunganisha watu wanaoishi katika taifa moja. Taifa huundwa na watu wanaoishi katika nchi moja na ambao wanajitambua kisiasa kama watu wenye mwelekeo, mtazamo na hatima sawa. Utaifa umejengwa kwenye hisia za mapenzi ya dhati kwa nchi. Watu wenye mapenzi hayo kwa nchi yao, daima hutambua kwamba rangi, cheo, hadhi, eneo, kabila au tofauti nyinginezo baina yao si sababu ya kuwatenganisha.

Nchi moja huweza kuwa na watu wa makabila tofauti, wenye matabaka na mawazo mbalimbali. Watu hao wanapotambua kuwa kuna mambo yanayowaunganisha na kuona fahari kuishi katika nchi hiyo, falsafa na imani zao huwa sawa na ishara yake kuu ni wimbo wa taifa na kuwa tofauti kati yao si muhimu, hapo huwa wamefikia kuunda taifa.

Mhimili mkuu wa utaifa ni uzalendo. Uzalendo ni mapenzi makubwa aliyonayo mtu kwa nchi yake. Mapenzi haya ndiyo yanayoongoza matendo ya mzalendo; matamania yake, mawazo yake, itikadi yake, mtazamo wa ulimwengu na muhimu zaidi mkabala wake kuhusu nchi yake na hatima ya nchi yenyewe. Uzalendo ni nguzo muhimu sana ya taifa. Mzalendo hawezi kuyatenda mambo yanayoweza kuiletea nakama nchi yake.

Matendo ya mzalendo hutawaliwa na mambo mema juu ya nchi au taifa lake. Mzalendo kamwe hawezi kushiriki kwenye harakati na amali ambazo zinahujumu mshikamano wa taifa zima, kutawaliwa na tabia ya kutaka kujinufaisha yeye binafsi au watu wake wa karibu. Matendo ya mzalendo wa kitaifa yanaongozwa na mwelekeo wa kuiboresha nchi yake. Swali linalomuongoza mtu huyo ni; nimeifanyia nini nchi yangu au taifa langu? Kiukweli mtu anayeipenda nchi yake katu hawezi kuongozwa na utashi wa kibinafsi wa kujilimbikizia mali, utajiri au pesa. Yuko radhi kuhangaika kama mtu binafsi ili taifa au nchi yake inufaike.

Utaifa ni mche ambao unapaliliwa kwa uzalendo, kuepuka chokochoko, ubinafsi, ubaguzi na kuacha tabia ya kujinufaisha. Hali hiyo inapofikiwa, matokeo ya wanajamii wa taifa linalohusika huwa mazuri na matarajio yao kwa vizazi vyao huwa na matumaini makubwa. Hivyo basi tuweni wazalendo kwa Zanzibar yetu.

MASWALI

a) Watu wenye hisia za mapenzi ya dhati kwa nchi yao huwa na sifa gani?

Watu hao hutambua kwamba rangi, cheo, hadhi, eneo, kabila au tofauti nyinginezo baina yao si sababu ya kuwatenganisha, na wana mwelekeo, mtazamo, na hatima sawa kwa nchi yao.

b) Ni wakati gani jamii hufanikiwa kuwa na taifa?

Jamii hufanikiwa kuwa na taifa pale wanapokubaliana kuwa kuna mambo yanayowaunganisha, kuona fahari kuishi katika nchi yao, na kupuuza tofauti zao kama kabila, hadhi, au mawazo mbalimbali.

c) Taja mambo manne (4) yanayoimarisha utaifa.

1. Uzalendo.
2. Kuepuka chokochoko.
3. Kuepuka ubinafsi.
4. Kuacha tabia ya kujinufaisha binafsi.

d) Kwa nini mwandishi wa makala hii ametutaka tuwe wazalendo kwa nchi yetu?

Kwa sababu uzalendo unaimarisha mshikamano wa kitaifa, unahamasisha maendeleo ya nchi, unaepusha chokochoko na ubaguzi, na hujenga matumaini makubwa kwa vizazi vya baadaye.

e) Eleza maana ya maneno yaliyopigiwa mstari kama yalivyotumika kwenye habari ulioisoma.

1. Mhimili mkuu: Nguzo kuu au msingi wa jambo.
2. Mche: Mbegu au msingi wa kitu kinachopaswa kulelewa hadi kukomaa.

2. Fupisha habari ulioisoma hapo juu kwa maneno yasiyozidi hamsini (50).

Utaifa hujengwa kwa mshikamano, uzalendo, na kuepuka ubaguzi. Uzalendo huimarisha mshikamano wa taifa na kuhamasisha maendeleo, huku tabia za kujinufaisha binafsi zikiepuwa.

SEHEMU B: (Alama 30)

SARUFI NA MATUMIZI YA LUGHA

Jibu maswali MAWILI (2) katika sehemu hii. Swali la TANO (5) ni la lazima.

3. a) Eleza kazi za mofimu ''wa'' katika vitenzi vifuatavyo:-

i) Aliwazomea

Mofimu "wa" inaonesha kiwakilishi cha wingi wa nafsi ya tatu.

ii) Wanacheza

Mofimu "wa" inaonesha kiwakilishi cha wingi wa nafsi ya tatu katika umoja wa wakati wa sasa.

b) Bainisha mofimu zinazoonisha ngeli katika maneno yafuatayo:-

i) Ukikitupa

Mofimu za ngeli ni "ki" na "ki".

ii) Mtakapowaona

Mofimu za ngeli ni "wa" na "wa".

c) Nyumbua maneno yafuatayo katika kauli ya kutendana na kutendeana.

NENO KAULI YA KUTENDANA KAULI YA KUTENDEANA

i) Vunja Vunjana Vunjiana

ii) Lipa Lipana Lipiana

d) Ainisha maneno yaliyopigiwa mstari katika sentensi zifuatazo:-

i) Nani wakulaumiwa kati ya mimi na wewe?
Maneno yaliyopigiwa mstari ni jina na kitenzi cha hali.

ii) Mzazi alikaribia kuzimia kwa hasira.
Maneno yaliyopigiwa mstari ni kitenzi cha hali na nomino.

e) Onesha tofauti iliyopo kati ya mofimu na viambishi.
Mofimu ni kipashio kidogo zaidi cha maana ambacho hakiwezi kugawanywa zaidi bila kupoteza maana yake. Viambishi ni mofimu zinazoongezwa mwanzoni, katikati, au mwishoni mwa mzizi wa neno kubadilisha maana au kategoria ya neno.

Mfano:

- Mofimu: "wa" katika "wanacheza" ina maana ya wingi wa nafsi ya tatu.
- Viambishi: "me" katika "amesoma" kinaonesha wakati uliopita.

4. a) Eleza kwa kutumia mfano dhana ya kiima na kiarifu katika sentensi.
Kiima ni sehemu ya sentensi inayojibu swali nani au nini kuhusu tendo. Kiarifu ni sehemu ya sentensi inayotoa taarifa zaidi kuhusu kiima.

Mfano:

Sentensi: Mwanafunzi anasoma kitabu.

Kiima: Mwanafunzi

Kiarifu: Anasoma kitabu.

5. a) Bainisha sababu zinazopelekea misimu kuwa na sifa zifuatazo:-

i) Misimu ni lugha isiyosanifu

Misimu hutumika kwa makundi maalum ya watu na mara nyingi haifuati kanuni rasmi za lugha. Pia, maneno ya misimu hubadilika kulingana na muktadha wa kijamii na hutumiwa kwa njia isiyo rasmi.

ii) Misimu huzuka na kutoweka

Misimu huakisi mabadiliko ya kijamii na kitamaduni; hutegemea mitindo ya wakati fulani. Baada ya muda, baadhi ya maneno ya misimu hukoma kutumika kutokana na kupitwa na wakati au kupoteza umuhimu wake.

b) Taja aina mbili (2) za dayalojia.

- Dayalojia ya kijamii.
- Dayalojia ya kifalsafa.

c) Eleza kwa mifano mambo mawili (2) yanayoifanya lugha kuwa fasaha.

- Matumizi ya sarufi sahihi. Mfano: "Juma alienda sokoni" badala ya "Juma enda sokoni."
- Uchaguzi wa maneno unaoendana na muktadha. Mfano: Kutumia lugha rasmi katika barua za kikazi.

d) i) Nini maana ya visawe?

Visawe ni maneno mawili au zaidi yenye maana sawa au inayokaribiana katika lugha moja.

ii) Toa mifano miwili (2) ya visawe katika lugha ya Kiswahili.

- Chakula - Mlo

- Mwalimu - Mkufunzi

e) Eleza sehemu kuu tatu (3) za Kamusi.

1. Sehemu ya maneno yaliyopangwa kifonetiki na kimaana.

2. Sehemu ya istilahi za kitaalamu.

3. Sehemu ya viambatisho kama vielelezo au ramani.

SEHEMU C: (Alama 30)

FASIHI

Jibu maswali MAWILI (2) katika sehemu hii. Swali la SITA (6) ni la lazima.

6. Tunga beti sita (6) za ngonjera ya wahusika wawili kuhusu “Utunzaji wa Maliasili zetu”.

Mzungumzaji wa Kwanza:

Tudumishe mali zetu,

Maliasili ni msingi wetu,

Hifadhi misitu na maji,

Ili tuishi vizazi vijavyo.

Mzungumzaji wa Pili:

Tupande miti kila kona,

Tusitupe taka mitaani,

Tuhifadhi wanyama pori,

Wasitoweke maishani mwetu.

Mzungumzaji wa Kwanza:

Utalii ndio kipato chetu,

Maliasili ni kivutio,

Bila kuzilinda na kuziheshimu,

Tutakosa maendeleo.

Mzungumzaji wa Pili:

Wana wa taifa zingatieni,

Hifadhi raslimali zetu,

Tuache ukataji ovyo,

Na ulafi wa mali binafsi.

Mzungumzaji wa Kwanza:

Umoja ni nguvu kubwa,
Tushirikiane wote kwa pamoja,
Maliasili ndio uhai wetu,
Tuihifadhi kwa vizazi.

Mzungumzaji wa Pili:

Kwa bidii na moyo thabiti,
Tukinge ardhi na maziwa,
Tusiruhusu uharibifu,
Mazingira yatunzwe daima.

7. a) Taja vigezo viwili (2) vinavyotumika kuhakiki kazi za fasihi.

- Mandhari ya kazi husika.
- Ujumbe au maadili yanayopatikana katika kazi hiyo.

b) Oanisha methali katika kifungu A na ile inayokinza nayo kutoka kifungu B.

i) Mvumilivu hula mbivu (b) Subira yavuta heri.

ii) Kikulacho ki nguoni mwako (d) Fimbo ya mbali haiui nyoka.

c) Eleza maana za istilahi zifuatazo kama zinavyotumika katika fasihi:-

i) Vifaa bubu

Hivi ni vifaa vinavyotumika katika maigizo au fasihi simulizi bila sauti, kama vile ishara, nguo, au vifaa vya mazingira.

ii) Falsafa

Ni mtazamo wa kina wa kimaisha unaoweka misingi ya maisha na maadili katika kazi za fasihi.

d) Kamilisha mchoro ufuatao kwa kujaza vipera vya hadithi.

- Hadithi za kubuni
- Hadithi za kweli
- Hadithi za methali

e) i) Nini maana ya sanaa?

Sanaa ni uwasilishaji wa hisia, mawazo, au uzoefu wa binadamu kwa njia ya ubunifu unaojumuisha lugha, muziki, michoro, au maigizo.

ii) Taja tanzu mbili (2) za sanaa.

- Sanaa za maonyesho

- Sanaa za maandishi

8. a) Fafanua njia mbili (2) bora za kuhifadhi fasihi simulizi.

- Kurekodi kazi za fasihi kwa kutumia teknolojia za kisasa kama video na sauti.
- Kuweka kumbukumbu za maandishi au vitabu vya fasihi simulizi.

b) Tofautisha kati ya mtindo wa mashairi wa pindu na ule wa kidato.

- Mtindo wa pindu: Ni mtindo wa mashairi unaojumuisha mabadiliko makubwa ya maudhui kati ya beti.
- Mtindo wa kidato: Ni mtindo unaofuata mpangilio wa mfuatano wa mawazo au mtiririko unaoendana kati ya beti.

c) Eleza dhana ya uhusika na wahusika katika fasihi simulizi.

Uhusika ni tabia au nafasi anayochukua mtu fulani katika kazi ya fasihi. Wahusika ni watu, wanyama, au viumbe vingine vinavyofanya matendo katika kazi ya fasihi.

d) Taja mambo mawili (2) yanayolifanya shairi liimbike.

- Ulinganifu wa mizani na vina.
- Matumizi ya lugha yenye muziki na urari wa sauti.

e) Eleza kwa ufupi aina mbili (2) za fasihi.

- Fasihi simulizi: Fasihi inayosimuliwa kwa mdomo na kurithishwa kutoka kizazi hadi kizazi, kama hadithi na methali.
- Fasihi andishi: Fasihi inayopatikana kwa maandishi, kama riwaya na mashairi.

SEHEMU D: (Alama 20)

UANDISHI

Jibu swali MOJA (1) tu katika sehemu hii.

9. Andika Insha ya maneno kati ya 120 hadi 150 kuhusu “**Utamaduni wa Mzanzibari**”.

INSHA

Utamaduni wa Mzanzibari

Utamaduni wa Mzanzibari unajumuisha mila, desturi, na maisha ya kila siku ya watu wa Zanzibar. Moja ya sifa kuu za utamaduni huu ni lugha ya Kiswahili, ambayo si tu njia ya mawasiliano bali pia ni sehemu ya urithi wa kihistoria unaodhihirisha umoja wa watu wa visiwa hivyo.

Vyakula vya Zanzibar, kama biriani, urojo, na pweza, ni sehemu nyingine muhimu ya utamaduni wa Mzanzibari. Vyakula hivi vinaakisi mchanganyiko wa tamaduni za Waarabu, Waafrika, Wahindi, na Wapersia waliowahi kuishi visiwani humo.

Aidha, mavazi ya Mzanzibari kama vile kanzu na hijabu yanaonyesha ustaarabu wa Kiislamu unaoongoza maisha ya wengi visiwani. Ngoma za asili kama unyago na kidumbak ni miongoni mwa sanaa zinazohifadhi na kuendeleza historia ya jamii.

Kwa ujumla, utamaduni wa Mzanzibari ni hazina ya kipekee inayostahili kuhifadhiwa kwa ajili ya vizazi vijavyo. Ni mwongozo wa utambulisho wa watu wake na urithi wa kujivunia.

Andika Insha ya maneno kati ya 120 hadi 150 ukikubaliana na hoja inayosema kwamba “Elimu Bila ya Malipo Zanzibar ni mkombozi kwa wananchi”.

Elimu Bila ya Malipo Zanzibar ni Mkombozi kwa Wananchi

Elimu bila ya malipo Zanzibar imekuwa mkombozi mkubwa kwa wananchi kwa sababu nyingi. Kwanza, imepunguza mzigo wa kifedha kwa wazazi ambao awali walishindwa kugharamia masomo ya watoto wao. Hali hii imewawezesha watoto wengi kutoka familia maskini kupata elimu bila vikwazo vya kiuchumi.

Pili, elimu bila malipo imeongeza idadi ya wanafunzi wanaohudhuria shule, hivyo kupunguza kiwango cha ujinga. Wananchi wenye elimu wanakuwa na uwezo wa kujiajiri, kuajiriwa, na kuchangia katika maendeleo ya taifa.

Aidha, elimu bila malipo imeimarisha usawa wa kijinsia kwani wasichana wengi sasa wanapata fursa ya kusoma kama wavulana. Pia, mpango huu umeimarisha mshikamano wa kijamii kwa kuwa unatoa nafasi sawa kwa wote bila kujali hali zao za kifedha.

Kwa kumalizia, elimu bila malipo Zanzibar ni msingi wa maendeleo ya kijamii na kiuchumi. Ni jukumu la kila mwananchi kuithamini na kuitumia ipasavyo ili kufanikisha ustawi wa taifa.

b) Eleza taratibu unazotakiwa kuzifuata wakati unapotuma barua kwa njia ya posta.

- Kuandika barua kwa kufuata muundo rasmi.
- Kuandika anwani sahihi ya mpokeaji juu ya bahasha.
- Kuweka stempu kulingana na gharama ya usafirishaji.
- Kutembelea ofisi ya posta na kuweka barua kwenye sanduku au kuikabidhi kwa mfanyakazi wa posta.